

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
دانشکده علوم سیاسی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A)
رشته روابط بین الملل

موضوع:

بررسی تطبیقی عوامل جامعه شناختی و تاریخی بر شکل گیری ساختارهای حکومتی نیجریه و
آفریقای جنوبی و پیامدهای آن بر توسعه دو کشور

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر اردشیر سنایی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر مرتضی محمودی

پژوهشگر :

ابوالقاسم وفایی

سال تحصیلی:

تابستان ۱۳۹۱

سیاسگزاری

تقدیر و تشکر:

اکنون که به لطف و عنایت خداوند و در سایه مساعی بسیار زیاد و طولانی مدت، توفیق انجام و اتمام پژوهش نامه حاضر نصیب محقق شد. بدین وسیله نگارنده بر خود لازم می داند مراتب سپاس و امتنان خویش را از استادان گرامی و ارجمند، بویژه جناب آقای دکتر اردشیرسنایی استاد راهنما که در فرآیند مقدمات پژوهش (شکل دهی و سامان یابی) و فواصل زمانی تحقیق و نهایتاً در هنگام فرجام پروژه حاضر (پایان نامه) معین و یاور بوده و از راهنمایی ها و مشاوره های جناب آقای دکتر مرتضی محمودی و بالاخره از زحمات جناب آقای دکتر علیرضا سلطانی که در امر داوری به تصحیح مطالب اینجانب همت نشان داده و محقق را در مراحل آینده تحقیق و پژوهش راهنمایی نمودند تا در تلاش های آینده اشتباهات کمتر و حاصل کار، شایسته تر باشد، تقدیر و تشکر نموده و برای همه این بزرگان سلامت و توفیق روز افزون آرزو دارم. زیرا «إن لم یشکر المخلوق لم یشکر خالق». علاوه بر این از خانواده صبور و مهربانم که در انجام این امر مهم معین و یاور اینجانب بودند تشکر و قدردانی نموده و از فرزندانم طیبه و طهورا نیز می خواهم که بهتر و جدی تر از پدر خود در زمینه های علمی و اخلاقی کوشا باشند.

تقدیم به:

- تقدیم به مادرم که در طول زندگی دعای خیرش پشتوانه عظیمی برایم بوده و همسرم که در بستر بیماری نیز مشوق بنده برای ادامه تحصیل بود.

تعهذنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانف ابوالقاسم وفایی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۹۰۸۶۴۱۱۱۰۰ در رشته روابط بین الملل که در تاریخ ۱۳۹۱/۴/۱۷ از پایان نامه خود تحت عنوان «بررسی تطبیقی عوامل جامعه شناختی و تاریخی بر شکل گیری ساختارهای حکومتی نیجریه و آفریقای جنوبی و پیامدهای آن بر توسعه دو کشور» با کسب نمره هیجده و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق رو پژوهش انجام شده توسط اینجانف بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانف مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: ابوالقاسم وفایی

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۱/۴/۱۷

ابوالقاسم وفایی دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین الملل از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ به حروف هیجده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

دکتر اردشیر سنایی

بسمه تعالی دانشکده علوم سیاسی این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشکده تهیه شده است	
کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۸۱۰۹۰۲۰۱۹	نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی کد واحد: ۱۰۱
عنوان پایان نامه: بررسی تطبیقی عوامل جامعه شناختی و تاریخی بر شکل گیری ساختارهای حکومتی نیجریه و آفریقای جنوبی و پیامدهای آن بر توسعه دو کشور	
تاریخ شروع پایان نامه: نیمسال دوم ۹۰ تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۱/۴/۱۷	نام و نام خانوادگی دانشجو: ابوالقاسم وفایی شماره دانشجویی: ۸۹۰۸۶۴۱۱۱۰۰ رشته تحصیلی: روابط بین الملل
استاد راهنما: جناب آقای دکتر اردشیر سنایی استاد مشاور: جناب آقای دکتر مرتضی محمودی	
آدرس و شماره تلفن	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): سیرمنطقی مباحث این پژوهش بدین ترتیب است. در ابتدا کلیات تحقیق طرح شد؛ در این راستا اهداف اصلی تحقیق شامل معرفی پیچیدگیهای جامعه شناختی و تعاملات قدرت در نیجریه و آفریقای جنوبی به عنوان دو نمونه برجسته در آفریقای سیاه و کمک به تصمیم گیرندگان سیاست خارجی برای شناخت بهتر و در نتیجه تعامل روشن تر با این دو کشور؛ بیان شد. فرضیه تحقیق عبارت است از: «بنظر می رسد که ساختارهای حکومتی نیجریه که آمیزه ای از ارزشهای غربی و مناسبات سنتی (قومی مذهبی) می باشد در مقایسه با ساختارهای حکومتی متاثر از نظام آپارتاید و حکومت حاصل از ترکیب قومیتهای مختلف در آفریقای جنوبی باعث توسعه نیافتگی سیاسی آن کشور شده است.» در مرحله دوم با اشاره به نظریات مطرح توسعه سیاسی در جهان سوم به سه دسته نظریه با گرایشهای مختلف اشاره شد. پارادایم های فکری مسلط گذشته با نظریات نوسازی و وابستگی همراه بودند و در دوران معاصر با نظریه جهانی شدن نیز تلاشی جدید برای تبیین وضعیت مورد نظر انجام گرفت اما در نهایت ملاحظه شد برای توضیح وضعیت کشورهای جهان سوم نمی توان از نظریه واحدی استفاده کرد و هر مورد تحت تاثیر شرایط خاص خود قرار دارد. در آفریقای جنوبی ترکیب قومی و تفاوت نژادی بیشتر از هر عامل دیگری در روند یک صد ساله آن تاثیر گذار بوده است. از زمان استقلال این کشور در سال ۱۹۱۰ دگرگونیها و تغییرات تحت تاثیر عامل مذکور بوده است. طراحی نظام آپارتاید بر اساس نظام جدایی نژادی بوده و پس از پایان آپارتاید در سال ۱۹۹۴ سازماندهی سیاسی کشور بر واقعتهای قومی و نژادی بومیان منطبق شد. مورد نیجریه هر چند در مشابهت با آفریقای جنوبی سابقه استعماری انگلیس را در گذشته تاریخی خود دارد لیکن تفاوت کار در اینجاست که استعمارگران آفریقای جنوبی را برای ماندن انتخاب کرده بودند و روند صنعتی شدن دوران تکامل خود را بطور طبیعی طی کرد در حالیکه در نیجریه هدف استعمار تسلط بر منابع و بهره برداری از کشور بوده است. در حال در نیجریه تنوع قومیتی به اضافه تنوع مذهبی در قالب دو دین اسلام و مسیحیت عوامل اصلی شکاف در طول سالیان پس از استقلال این کشور بوده اند. تجربه کودتاهای مکرر و دخالت مداوم نظامیان در سیاست و حکومت این کشور، تجزیه طلبی، کشمکشهای قومی مذهبی، توزیع ناعادلانه ثروت، عدم وجود طبقه متوسط تاثیرگذار و فساد سیاسی اداری از مشکلاتی بوده که همواره گریبانگیر این کشور بوده است. نیجریه از سال ۱۹۹۹ بر اساس قانون اساسی جدید خود چهار دوره انتخابات ریاست جمهوری را پشت سر گذاشته و در این سالها کودتای جدیدی صورت نگرفته است ولی در مجموع در مورد نیجریه توسعه نیافتگی سیاسی مورد اتفاق صاحب نظران می باشد.</p>	
نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهشنامه دانشکده مناسب است _ مناسب نیست تاریخ و امضاء	

فهرست مطالب

عنوان صفحه

مقدمه: ۱

فصل اول: کلیات طرح تحقیق

۱-۱- بیان مسئله ۴

۲-۱- ضرورت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن ۵

۳-۱- اهداف تحقیق ۶

۴-۱- پیشینه تحقیق ۶

۵-۱- سوالات اصلی و فرعی ۹

۶-۱- فرضیه ۱۰

۷-۱- متغیرها ۱۰

۸-۱- تعریف مفاهیم ۱۰

۹-۱- روش تحقیق ۱۳

۱۰-۱- روش گرد آوری اطلاعات ۱۳

۱۱-۱- قلمرو زمانی و مکانی تحقیق ۱۳

۱۲-۱- محدودیتهای تحقیق ۱۴

۱۳-۱- سازماندهی تحقیق ۱۴

فصل دوم : چارچوب نظری تحقیق

۲- موضوع توسعه و سهم آن در روابط بین الملل ۱۷

۲-۱- رویکردهای اصلی توسعه ۲۰

۲-۲- دموکراتیک سازی و «اداره امور» خوب ۲۹

۲-۲-۱- رابطه بین دموکراسی و توسعه ۳۲

- ۳۳..... ۲-۲-۲- دستور کار نولیبرالیسم.....
- ۳۷..... ۳-۲- دولت و ملت سازی در جهان در حال توسعه.....
- ۳۸..... ۴-۲- ساخته شدن و سیاسی شدن هویت های قومی.....
- ۴۱..... ۲-۴-۱- سیاست های قومی در جوامع چند قومی و چند پاره شده.....

فصل سوم: پیشینه تاریخی و ساختارهای سیاسی نیجریه

- ۴۸..... ۳- جغرافیای طبیعی و انسانی نیجریه.....
- ۴۸..... ۳-۱- دوران قبل از استقلال.....
- ۴۸..... ۳-۱-۱- مختصری از تاریخ باستان.....
- ۴۹..... ۳-۱-۲- دوران استعمار.....
- ۵۴..... ۳-۲- دوران بعد از استقلال.....
- ۵۴..... ۳-۲-۱- قوانین اساسی ۱۹۶۰ و ۱۹۶۳.....
- ۵۷..... ۳-۳- حکومت‌های نظامی.....
- ۵۷..... ۳-۳-۱- دوره ۱۹۷۵-۱۹۶۶.....
- ۶۰..... ۳-۳-۲- وقایع مهم دوران رژیم مورتالامحمد.....
- ۶۱..... ۳-۳-۳- دوره ۱۹۸۵-۱۹۸۳.....
- ۶۱..... ۳-۴- حکومت غیر نظامی ۱۹۷۹ و قانون اساسی ۱۹۸۹.....
- ۶۵..... ۳-۵- دوران آباچا و قانون اساسی ۱۹۹۹.....
- ۶۸..... ۳-۵-۱- مرگ ناگهانی ژنرال آباچا و حکومت ژنرال ابوبکر.....
- ۶۹..... ۳-۶- حکومت‌های اخیر.....
- ۷۰..... ۳-۷- ساختار حکومتی نیجریه.....
- ۷۵..... ۳-۸- قانون اساسی نیجریه.....

فصل چهارم: شاخص های جامعه شناختی نیجریه (بافت قومی - مذهبی)

- ۷۸..... ۴- بافت قومی - مذهبی نیجریه.....
- ۷۸..... ۴-۱- وضعیت قومی.....
- ۸۰..... ۴-۱-۱- هوسا- فولانی.....

۸۳	۴-۱-۲- قبیله یوروبا
۸۷	۴-۱-۳- قبیله ایبو
۸۹	۴-۲- ادیان و مذاهب
۹۰	۴-۲-۱- اسلام
۹۳	۴-۲-۲- مسیحیت
۹۴	۴-۲-۳- نفوذ ادیان و اقوام در اوضاع سیاسی و فرهنگی جامعه
۹۶	۴-۲-۳-۱- شورش های می تاتسین
۹۷	۴-۲-۳-۲- واقعه کفن چان
۹۸	۴-۲-۳-۳- بوکو حرام
۹۹	۴-۲-۳-۴- طرح موضوع قانون شریعت
۱۰۱	۴-۲-۴- تاثیر عوامل قومی مذهبی در اداره کشور

فصل پنجم : سابقه تاریخی و ساختارهای سیاسی آفریقای جنوبی

۱۰۵	۵- معرفی آفریقای جنوبی و روند شکل گیری حکومت در این کشور
۱۰۵	۵-۱- از اواسط قرن هفدهم تا میانه قرن نوزدهم
۱۰۸	۵-۱-۱- مهاجران انگلیسی و جداسازی مستعمراتی و مهاجرت آفریکانرها به فلات مرتفع
۱۱۱	۵-۱-۲- جریانهای سیاسی آفریقای جنوبی تا میانه قرن نوزدهم
۱۱۱	۵-۱-۳- تشکیل کنفدراسیون آفریقای جنوبی و انقیاد قبایل سیاه پوست
۱۱۲	۵-۱-۴- انقلاب معدنی و نتایج آن
۱۱۳	۵-۱-۵- جنگ انگلستان و بوئر
۱۱۵	۵-۱-۶- تقسیم جنوب آفریقا میان استعمارگران
۱۱۷	۵-۲- دوران جدایی نژادی
۱۲۱	۵-۲-۱- تشکیل حکومت ملی از دهه ۱۹۶۰ به بعد
۱۲۲	۵-۳- پایان آپارتاید
۱۲۶	۵-۴-۱- نگاهی به قانون اساسی آفریقای جنوبی
۱۲۷	۵-۴-۲- ساختار حکومت آفریقای جنوبی
۱۲۸	۵-۴-۲-۱- قوه قانونگذاری (پارلمان)

- ۱۳۰..... ۵-۴-۲-۲- قوه مجریه.....
- ۱۳۱..... ۵-۴-۲-۳- قوه قضائیه.....
- ۱۳۳..... ۵-۴-۲-۴- دولت‌های استانی و محلی.....
- ۱۳۴..... ۵-۴-۲-۵- رهبری سنتی.....

فصل ششم: شاخص‌های جامعه شناختی آفریقای جنوبی (بافت جمعیتی این کشور)

- ۱۳۸..... ۶-۱- وضعیت قومی - نژادی.....
- ۱۳۹..... ۶-۱-۱- اقوام بومی.....
- ۱۵۰..... ۶-۱-۲- سایر نژادها.....
- ۱۵۰..... ۶-۱-۲-۱- آفریکانر.....
- ۱۵۳..... ۶-۱-۲-۲- انگلیسی تبارها.....
- ۱۵۴..... ۶-۱-۲-۳- هندی تبارها.....
- ۱۵۵..... ۶-۱-۲-۴- مالایی‌های کیپ‌تاون.....
- ۱۵۶..... ۶-۱-۲-۵- رنگین‌پوستان و دورگه‌ها.....
- ۱۵۷..... ۶-۲- گروه‌های دینی در آفریقای جنوبی.....
- ۱۵۸..... ۶-۲-۱- مسیحیت در آفریقای جنوبی.....
- ۱۶۲..... ۶-۲-۲- اعتقادات مذاهب بومی آفریقای جنوبی.....
- ۱۶۳..... ۶-۲-۳- اسلام در آفریقای جنوبی.....
- ۱۶۵..... ۶-۲-۴- یهودیت در آفریقای جنوبی.....
- ۱۶۶..... ۶-۳- آفرینش یک هویت فرهنگی نوین.....

فصل هفتم: بررسی تطبیقی ساختارهای حکومتی آفریقای جنوبی و نیجریه و تاثیر آن بر توسعه سیاسی دو کشور

- ۱۷۰..... ۷-۱- نیجریه.....
- ۱۷۲..... ۷-۱-۱- عوامل گریز از مرکز.....
- ۱۷۳..... ۷-۱-۱-۱- شکاف قومیتی.....
- ۱۷۳..... ۷-۱-۱-۲- شکاف مذهبی.....

- ۱۷۶..... ساختار حکومتی ۲-۱-۷
- ۱۷۷..... تطبیق با شاخص های توسعه سیاسی ۳-۱-۷
- ۱۸۰..... آفریقای جنوبی ۲-۷
- ۱۸۲..... ترکیب جمعیتی ۱-۲-۷
- ۱۸۴..... مذهب ۲-۲-۷
- ۱۸۵..... ساختار حکومتی ۳-۲-۷
- ۱۸۶..... شاخصهای توسعه سیاسی ۴-۲-۷

- ۱۸۹..... نتیجه گیری
- ۲۰۳..... منابع و مآخذ

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۴۳.....	۱-۲- جدول شمار گروههای قومی - سیاسی در جهان در حال توسعه.....
۴۳.....	۲-۲- جدول تقسیم بندی قومی در جهان در حال توسعه
۱۰۳.....	۱-۴- جدول زمامداران نیجریه از زمان استقلال تاکنون
۲۰۲.....	نتیجه - جدول خلاصه تاثیر شاخص های توسعه سیاسی در دوکشور مورد مطالعه.....

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۷۹.....	۴-۱- نقشه پراکندگی قومی نیجریه.....

مقدمه:

در ادبیات سیاسی حال حاضر ایران در مورد آفریقا آثار زیادی یافت نمی شود این قاره هنوز نه برای محافل علمی و نه برای دست اندرکاران مرتبط با آن شناخته شده نیست. برای عدم وجود انگیزه کافی در شناخت آفریقا می توان دلایل قابل توجهی پیدا کرد: یکی اینکه از ابتدا کشورمان بطور سیستماتیک با اروپا پیوند داشته است و از سوی دیگر برای هر کشوری همسایگان آن از اهمیت درجه اول برخوردار است که در کنار این عامل موقعیت ژئوپلیتیک خلیج فارس و حساسیتهای فوق العاده خاورمیانه نیز مزید بر علت شده است. با این همه پس از انقلاب اسلامی قاره آفریقا به عنوان جزئی از کشور های جنوب و بخشی از جهان اسلام همواره مورد توجه محافل سیاسی و فرهنگی کشورمان بوده و در سالهای اخیر انگیزه های اقتصادی هم به ابعاد مذکور اضافه شده است.

از دیدگاه بین المللی نیز آفریقا هرچند دارای اهمیت درجه سوم است لیکن با پدیده های جدیدی همچون جهانی شدن و تغییر ساختار نظام بین المللی، افزایش بازیگران و کشف منابع عظیم انرژی در این قاره به مرور به اهمیت آن افزوده می شود. بنابر این ضرورت افزایش مطالعات آفریقایی بخوبی مشخص است.

اگر ضرورت مزبور را بپذیریم برای مطالعه علمی و تبیین روندهای سیاسی اجتماعی آفریقایی از دو جهت می توان به موضوع توجه نمود:

- ۱- کشورهای تاثیر گذار را مشخص نموده و روی آنها تمرکز بیشتری شود.
 - ۲- بطور ماهوی عناصر موثر در ایجاد جریانها را شناسایی و بررسی نمود.
- بر مبنای اولی بایستی قاره آفریقا را به دو قسمت شمال و زیر صحرا تقسیم کرد. شمال آفریقا حالت دو زیستی دارد از یک سو با جهان عرب همناوی داشته و از سوی دیگر در مسائل آفریقایی شریک است. آفریقای زیر صحرا با تسامح به شکل عمومی آفریقا نامیده می شود. در منطقه مورد نظر دو کشور تاثیر گذار به عنوان برادر بزرگ منطقه ای مطرح هستند. آفریقای جنوبی در جنوب و شرق آفریقا و نیجریه در غرب آفریقا تاحدودی شرایط قدرت منطقه ای را دارند. هرکدام از این کشورها عناصری از قدرت منطقه ای را دارا هستند. تحولات آنها بر تحولات داخلی همسایگان تاثیر گذار

است. اگر در کشوری از منطقه مشکلی پیش بیاید نقش منطقه ای آفریقای جنوبی و نیجریه تعیین کننده است. به عنوان مثال خاتمه شورشهای داخلی سیرالئون و جنگ داخلی ۱۱ ساله این کشور با دخالت نظامی نیجریه خاتمه یافت .

نمونه های اینچنینی در مورد هر دو کشور در مناطق خود فراوان است . با این همه از لحاظ توسعه فاصله زیادی میان آفریقای جنوبی و نیجریه وجود دارد و این موضوع یکی از نقاط مورد بررسی پژوهش حاضر می باشد.

اگر از منظر دوم به روندهای سیاسی اجتماعی آفریقایی توجه کنیم مشاهده می شود برخی عناصر جزء عوامل شکل دهنده و متغیرهای مستقل در سیاست و حکومت در این قاره تلقی می شوند از جمله این عوامل قومیت است. قومیت و نژاد در آفریقا حتی در دوران معاصر عامل بسیار مهمی در تعیین و شکل گیری حکومتهای آفریقایی است اگر رقابتهای سیاسی امروزه شکل حزبی به خود گرفته است در پشت پرده بسیاری از معادلات و مطالبات حزبی گرایشات قومی قرار دارد. رفتارهای رای دهی و حمایتها و یا مخالفتهای سیاسی نیز در اغلب موارد جهت گیری قومی دارد.

عامل دیگر مذهب است . مذهب در نقاطی که اکثریت غالب با یک دین می باشد کمتر مورد رقابت قرار گرفته است لیکن در جوامعی که ترکیب جمعیتی به شکل اکثریت و اقلیت نزدیک به هم اسلام و مسیحی است موضوع مذهب سیاسی شده و تحولات خاص خود را برای جوامع مزبور ایجاد کرده است.

عنصر دیگر سابقه تاریخی و به بیان دیگر تاثیر استعمار گران و تغییرات نفوذ آنها به تناسب تغییر زمان است.

با توجه به موارد اشاره شده در پژوهش حاضر تلاش شده است به عوامل تاثیر گذار فوق الذکر پرداخته شده و متعاقب آن تحولات سیاسی داخلی کشورهای مورد نظر بر اساس معیارهای درست و واقعی مورد تحلیل قرار گیرد .

فصل اول:

کلیات طرح تحقیق

۱-۱- بیان مسئله:

نیجریه با در بر گرفتن بیش از صد و پنجاه میلیون نفر جمعیت یک چهارم قاره سیاه را در خود جای داده و شناخت ساختارهای سیاسی آن و چگونگی شکل گیری ساختارهای مزبور می تواند در شناخت سیاست و حکومت در آفریقا نمونه مهمی باشد. این کشور دویست و پنجاه قبیله کوچک و بزرگ را در خود جای داده که در میان آنها سه قبیله بزرگ در رقابت هستند. دو دین بزرگ اسلام و مسیحیت نیز در این کشور حضور دارند. از سوی دیگر نیجریه تا سال ۱۹۶۰ مستعمره انگلیس بوده و پس از آن دچار حکومت‌های مختلف و کودتاهای نظامی متعددی شده و در این دوره طولانی قوانین اساسی مختلفی را تجربه کرده است که شکل نهایی آن قانون اساسی ۱۹۹۹ این کشور می باشد.

از سوی دیگر آفریقای جنوبی نیز به عنوان نیرومند ترین کشور قاره آفریقا ترکیبی از فرهنگ‌های آفریقایی - آسیایی و اروپایی است که در تعامل با یکدیگر موزائیک فرهنگی آفریقای جنوبی را پدید آوردند که در گذشته نزدیک تاریخی خود سابقه رژیم آپارتاید را داشته است. این کشور نیز دارای تنوع قومی و ساختار جمعیتی ترکیبی است. تا سال ۱۹۹۴ (۱۳۷۳ ه.ش.) رژیم آپارتاید بر آن حاکم بود و پس از آن ساختار جدید سیاسی فعلی برقرار است.

هرکدام از دو کشور در منطقه خود قدرت منطقه ای محسوب می شوند و همانطور که می دانیم قدرتهای منطقه ای در مرحله ای از تاریخ خود به اهدافی فراتر از وضعیت موجود فکر می کنند و آن تبدیل شدن به قدرت قاره ای است. هم آفریقای جنوبی و هم نیجریه در ابعاد مختلف بر روی همسایگان خود تاثیر گذار هستند هر دو در بعد نظامی در منطقه خود دست بالادارند و هر دو در اتحادیه های منطقه ای حرف اول را می زنند. هر دو کشور در مسائل منطقه سیاسی و حل مناقشات کشورهای اطراف خود دخالت‌های موثری دارند.

آفریقای جنوبی و نیجریه در عین حال که دارای مشابهتهای فراوانی هستند، تفاوت‌های زیادی هم با یکدیگر دارند نیجریه تاریخ پرتلاطم و کودتاهای مختلفی را تا شکل گیری حکومت فعلی پشت سر گذاشته است و آفریقای جنوبی در فضای دیگر و به شکل نادری دوران آپارتاید را در تاریخ خود سپری کرده است و مبارزات طولانی برای رفع آن ابعاد جهانی نیز پیدا کرده بود.

عواملی که شاخصهای توسعه سیاسی محسوب می شوند در هر یک از کشورهای مورد مطالعه سرگذشت و سرنوشت خاص خود را داشته است به عنوان نمونه احزاب در نیجریه شکننده و بر اثر توافقات صاحبان قدرت به تناسب زمان و مکان تقویت و تضعیف می شود. اما در آفریقای جنوبی شکل گیری احزاب سابقه صد ساله داشته و اثر گذاری آن در سیاست و حکومت کشور امری انکار ناپذیر می باشد. در هر دو کشور جهت گیری هواداران حزبی خاستگاههای قومیتی است. تطبیق تمام این اشتراکات و افتراقات دو کشور مهم آفریقایی می تواند روشن کننده جهت گیریهای سیاسی در دوسوی قاره سیاه باشد.

هر دو کشور در حال حاضر عناصری از قدرت را دارا می باشند بطوریکه هر دو مدعی هستند بایستی نماینده قاره سیاه در شورای امنیت سازمان ملل متحد باشند. هر دو از لحاظ ترکیب جمعیتی متنوع محسوب می شوند و هر دو تاریخ معاصر پر التهابی را پشت سر گذاشته اند لیکن در شکل گیری ساختارهای سیاسی راه متفاوتی را پیش گرفتند که حاصل همان پیش زمینه های تاریخی و جامعه شناختی دو کشور می باشد که همان موضوع بحث این پژوهش است.

۱-۲- ضرورت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن :

در تحولات جدید نظام بین الملل قدرتهای منطقه ای حلقه وصل به قدرتهای بزرگ می باشند و نیجریه و آفریقای جنوبی به ترتیب به عنوان قدرت منطقه ای در غرب و جنوب آفریقا از اهمیت زیادی برخوردار هستند. از طرف دیگر این دو کشور تاثیر گذار ترین کشورها در اتحادیه آفریقا می باشند و این اتحادیه جهت گیریهای اصلی قاره سیاه را در نظام بین الملل تعیین می نماید و اگر کشوری از بیرون بخواهد با آفریقا روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برقرار کرده و آن را گسترش دهد تعامل با اتحادیه آفریقا بایستی در برنامه کارش قرار گیرد و همانطور که اشاره شده دو کشور مورد بحث این پژوهش اصلی ترین کشورها اتحادیه آفریقا می باشند.

بنظر می رسد که برای تبیین جهت گیری این کشورها در منطقه خود و در سطح وسیع تر در نظام بین الملل نیاز به شناخت ارزشهای حاکم بر ساختارهای سیاسی آن کشورها باشد و شناخت روند شکل گیری ساختارهای حکومتی بر اساس عوامل جامعه شناختی و تاریخی در واقع معرف ارزشهای حاکم

آنها است که در نتیجه جهت گیری های اساسی آنها را در تعاملات داخلی و بین المللی نشان می دهد و متعاقبا برنامه ریزان سیاست خارجی با دید روشنتری می توانند با دوکشور اصلی قاره آفریقا که از صحنه های مورد نظر سیاست خارجی کشورمان می باشد تعامل داشته باشند.

۱-۳- اهداف تحقیق :

هدفهای اجرایی تحقیق بدین شرح می باشند:

- شناخت و معرفی پیچیدگیهای حکومتی و تعاملات قدرت در نیجریه و آفریقای جنوبی به عنوان دو نمونه برجسته در آفریقای سیاه
- تلاش برای افزودن مطالب علمی و تحقیقی به زبان فارسی در مورد چگونگی شکل گیری مناسبات قدرت در آفریقا و روند تعامل کشورهای استعمارگر قبلی در فضای جدید نظام بین الملل با آن.
- کمک به برنامه ریزان و تصمیم گیرندگان سیاست خارجی برای شناخت بهتر از نیجریه و آفریقای جنوبی و در نتیجه تعامل روشن تر با آن کشورها .
- بررسی نقش عوامل قومی مذهبی و مولفه های جهانی شدن در آفریقا
- تطبیق عوامل اشتراک وافتراق ساختارهای حکومتی نیجریه و آفریقای جنوبی و تاثیر آنها بر توسعه سیاسی دوکشور

۱-۴- پیشینه تحقیق:

در ادبیات علوم سیاسی و روابط بین الملل در زبان فارسی بطور کلی به موضوعات آفریقایی کمتر توجه شده است. موضوعی با عنوان بررسی تطبیقی دو کشور نیجریه و آفریقای جنوبی یافت نشد ولی درخصوص دوکشور تعداد انگشت شماری کتاب چاپ شده است. در مورد نیجریه کتاب سبز نیجریه توسط موسسه چاپ و انتشارات وزارت امورخارجه به چاپ رسیده است. بر اساس مطالب کتاب، تشکیلات حکومتی نیجریه با توجه به تنوع قومی - قبیله‌ای بسیار، بر اساس سیستم حکومتی «جمهوری فدرال» و بر اساس تقسیم قوا، توسط سه قوه مجریه،

قضائیه و مقننه، اداره و به لحاظ نوع حکومت، رژیم «ریاستی» محسوب می‌شود. با وجود سیستم «فدرالیسم» در این کشور، ایالت‌های نیجریه از آزادی و استقلال نسبی برخوردارند و سیستم تفکیک قوا در ایالت‌ها نیز رعایت می‌شود. این اثر در هفت فصل، با عنوان‌های «جغرافیای طبیعی و اوضاع اقلیمی»، «تاریخ»، «فرهنگ»، «اوضاع اقتصادی»، «ساختار سیاسی»، «سیاست خارجی» و «روابط با جمهوری اسلامی ایران» تدوین شده است. از دیگر موضوعات این اثر می‌توان به موقعیت و جایگاه منطقه‌ای نیجریه، عوامل داخلی و خارجی موثر در سیاست خارجی، شکل‌گیری احزاب معاصر، احزاب و گروه‌های سیاسی، تشکیلات حکومتی، سیاست‌های اقتصادی و برخی برنامه‌ریزی‌های اقتصادی دولت‌ها، نظام اقتصادی و ویژگی‌های آن، نفوذ ادیان در اوضاع سیاسی و فرهنگی جامعه و برگزاری انتخابات مردمی اشاره کرد.

به زبان انگلیسی جان کمپل^۱ سفیر سابق آمریکا در نیجریه کتابی تحت عنوان «رقص نیجریه بر لبه پرتگاه» در ۹ فصل منتشر کرد وی هم اکنون عضو شورای روابط خارجی آمریکا می‌باشد. آقای کمپل در کتابش سیستم حکومتی نیجریه را تشریح کرده و نتیجه‌گیری نموده است که در این کشور هنوز چارچوب‌های قدرتمند مستحکم سنتی مذهبی، اجتماعی قوی وجود دارد که هیچ نسبتی با نهادهای دموکراتیک ندارند وی مشکل نیجریه را حکومت بد توصیف نموده است. شایان ذکر است نشر همین کتاب باعث شد مقامات نیجریه روایت و رویداد به نویسندگان آن در مه ۲۰۱۱ ندهند.

در مورد آفریقای جنوبی کتاب سبز این کشور در سال ۱۳۷۳ به چاپ رسیده است. کتاب دیگر راه دشوار آزادی اثر گراهام لیچ و ترجمه فریدون فاطمی در سال ۱۳۶۶ توسط انتشارات پنگوئن منتشر شده است. کتاب فرهنگ‌ها و اقوام در سرزمین رنگین کمان نوشته پیترو جویس و ترجمه دکتر حسین حمیدی نیا انتشارات زیتون سبز در سال ۱۳۹۰ به چاپ رسیده است و بالاخره جامع‌ترین کتاب در خصوص تاریخ و فرهنگ و اقتصاد و سیاست آفریقای جنوبی تحت عنوان جغرافیای آفریقای جنوبی توسط دکتر حسین حمیدی نیا در سال ۱۳۸۹ نوشته و به زیور طبع آراسته شد. این کتاب در دوبخش کلی جغرافیای طبیعی و جغرافیای انسانی بطور مفصل به بررسی جوانب مختلف جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آفریقای جنوبی پرداخته است.

1 John Campbell